

ΠΕΡΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος μέγα γεγονός ἐνεκαίνισε νέον βίον καὶ νέας διὰ τὴν ἀνθρωπότητα σωτηριοδεστάτας ἀρχάς, καίπερ δὲ ἐπιτευχθὲν δι' ἄλλως ἐναντίων μέσων, ἐδημιούργησεν ἡμῖς νέον βίον διὰ τὴν Εὐρώπην καὶ μεγίστην ἔδωκεν ὠθησιν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1789, ἀντικατόπισμα τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως τῆς γενομένης ἐν Εὐρώπῃ περὶ τὰ μέσα τοῦ 18^{ου} αἰῶνος, ἐκτελεσθεῖσα δι' ἀπείρων θυσιῶν καὶ ἀγώνων, ἄνευ τῶν ὁποίων ὁμως οὐδέποτε οἱ λαοὶ ἀπολαύουσι τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν καὶ οὐδὲν γίνεται βήμα πρὸς τὸν πολιτισμὸν, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ μεγαλειότερον γεγονός, τὸ ὁποῖον μᾶλλον ἐπέδρασεν ἐπὶ τὰς τύχας τῆς ἀνθρωπότητος.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀρχῶν, τὰς ὁποίας ἀνεκέρυεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ 89, εἶναι καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου. Τότε μόνον κατενοήθη ὁ ὑψηλὸς προορισμὸς τῆς δημοσιογραφίας, ὡς καὶ ὅτι ὅπου αὕτη ἀποκτήσῃ πάντα τὰ μέσα, δι' ὧν δύναται ν' ἀνταποκριθῇ πρὸς τὰς ἀρχάς τῆς κυβερνήσεως καὶ νὰ διερμηνεύσῃ πιστῶς τὴν κοινὴν γνώμην, δύναται νὰ ἐκτελέσῃ τὰ ἐπιβαλλόμενα αὐτῇ καθήκοντα. Πράγματι δημοσιογραφία ἐστερημένη τῶν μέσων τούτων, ἐφημερίς μὴ ἐμπνευμένη ὑπὸ τοῦ ζωογόνου τῆς ἐλευθερίας ἀέρος καὶ ὡς ἐκ τούτου οὔσα ἄνευ ἀρχῶν, ὅτε μὲν ὑπερασπίζουσα μίαν, ὅτε δὲ ἐτέραν μερίδα, δὲν δύναται νὰ τύχῃ ὑποστήριξεως παρὰ τῷ λαῷ, οὐτιῶς προώριται νὰ διερμηνεύσῃ τὰ αἰσθήματα καὶ οὐδεμίαν δύναται νὰ παρέχῃ ὠφελειαν. Διὸ εἰς ὅσα ἔθνη ἡσπασθήσαν εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς τὰς ἀρχάς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 89, μέγιστα παρέσχε ἡ δημοσιογραφία πλεονεκτήματα, συντελέσασα τὰ μάλιστα εἰς τὸ νὰ ὑποδείξῃ τῷ λαῷ τὰ ἀπέναντι τῆς κυβερνήσεως δικαιώματα αὐτοῦ, νὰ περιστείλῃ τὰς ἀπολυταρχικὰς τάσεις τῶν ἡγεμόνων καὶ νὰ ἐμφυσήσῃ εἰς αὐτὸν τὸν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτα. Ἡ δημοσιογραφία ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη ἐκείνη δύναμις, ἥτις κατώρθωσε νὰ παγιώσῃ τὰς σωτηρίας ταύτας ἀρχάς καὶ νὰ παιδαγωγήσῃ ἐν αὐταῖς τὸν λαόν, οὕτινας ἀντεπροσώπῃ τοὺς πόθους, ἀνεγνωρίσθῃ ἐν τῷ κράτει ὡς μεγάλη δύναμις, εἰς τὴν ἀρωγὴν τῆς ὁποίας καταφεύγουσι πάντες μέχρι τῶν ἀνωτέρων ἀντιπροσώπων τῆς κυβερνήσεως. Ἰδίᾳ εἰς τὰ μεγάλα κράτη, ἐν οἷς ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν ἐξετιμῆθη ἡ ἀποστολὴ τῆς δημοσιογραφίας καὶ παρεχωρήθησαν αὐτῇ πάντα τὰ μέσα ὅπως ἐρίκηται εἰς τὸν προορισμὸν αὐτῆς, παρέσχε μέγιστα ὠφελήματα, ὑπεστήριξεν ἐθνικοσωτη-

ρίους ἀρχάς καὶ ὑπέδειξε πιστῶς τίνα τὰ μεταξὺ τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ λαοῦ ἀμοιβαῖα καθήκοντα καὶ δικαιώματα εἰς τὰ εὐνομούμενα κράτη.

Πάντα δὲ ταῦτα κατώρθωσε διὰ τῆς ἐλευθερίας. «Ἐνθυμοῦμαι—ἔγραψεν ὁ Σαιν Μάρκ Γικαρδῖνος πραγματευόμενος περὶ τῆς δημοσίας γνώμης ἐν Γαλλίᾳ πρὸ τοῦ συντάγματος τοῦ 1852¹—ἐνθυμοῦμαι ὅτι γηραιὸς φίλος τῶν φιλοσόφων τοῦ 17^{ου} αἰῶνος μοι ἔλεγεν ἡμέραν τινὰ ὅτι τὸ καλλίτερον κυβερνητικὸν σύστημα εἶναι μοναρχία ἰσχυρὰ μετὰ ἐλευθέρου τύπου. Ὁ ἔσχατος οὗτος ἀνὴρ ἐξελάμβανεν ὡς κυβερνητικὸν σύστημα τὴν ἀντίρρῃν, ἣν εἶχεν ἰδεῖ κατὰ τὴν νεότητά του, πρὸ τοῦ 89, ὅτι ἡ μοναρχία ἦτο σχεδὸν ἀπόλυτος καὶ πάντες ἔγραφον ἡ ὠμίλουν κατὰ τῆς κυβερνήσεως. Καὶ ὅμως παρῆλθον πάντα ταῦτα, ἔλεγεν ὁ φιλόσοφός μου.—Καὶ πρὸ πόσου καιροῦ, ἀπεκρίθην αὐτῷ, παρῆλθον ταῦτα; Ἀνὴρ εἶναι πλέον τοιοῦτον τὸ κυβερνητικὸν σύστημα; ἤδη ὑπάρχει διαμάχη μεταξὺ δύο ἐναντίων, ἀπολήγουσα εἰς τὸν φόνον τοῦ ἐνὸς ὑπὸ τοῦ ἐτέρου. Ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου δὲν δύναται μόνη νὰ ζήσῃ· ἐνταῦθα ἐγκεῖται ἡ ἀξία αὐτῆς. Ἡθέλησαν νὰ συστήσωσιν εἶδος ἀντιθέσεως μεταξὺ τοῦ βήματος καὶ τοῦ τύπου, ἀλλ' ἡ ἀντίθεσις αὕτη δὲν ὑφίσταται. Τί θὰ ἤρξεν ὁ ἀπὸ τοῦ βήματος λόγος, χωρὶς ν' ἀντηγῇ διὰ τῶν ἐφημερίδων;» Διὰ τοιούτων σκέψεων ὁ διάσημος οὗτος δημοσιογράφος ὑπεδείκνυε τὴν ἀνάγκην τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου ὡς ἀπαραίτητον μέσον ὅπως ἡ δημοσιογραφία ἐκτελέσῃ τὸν προορισμὸν αὐτῆς.

Μακρὸν σύγγραμμα περὶ ἐλευθεροτυπίας ἐδημοσίευσεν ὁ περιώνυμος Γάλλος Léon Vingtain², ἐν ᾧ μετὰ φιλοσοφικῆς ἀκριθείας καὶ διὰ πλείστων παραδειγμάτων ἀποδεικνύει τὰς εἰς αὐτῆς προσελθούσας ὠφελείας. Ὁ Vingtain ὅπως ἀποδείξῃ ὅποῖον εἶδος ἐλευθερίας τοῦ τύπου θεωρεῖ καλλίτερον, ὑποτίθῃσιν ἅρ' ἐνὸς τύπον μὴ ὑπαγόμενον ὑπὸ τὴν λογοκρισίαν καὶ ἐντελῶς ἀνεξάρτητον· ἡ τοιαύτη ἐλευθερία οὐδεμίαν ἐτέραν προϋποτίθῃσιν ἐλευθερίαν, οὔτε τὴν τοῦ βήματος, οὔτε τὴν τῆς συνειδήσεως, οὔτε τὴν τοῦ συνταγισμοῦ, οὔτε τὴν ἐκλογικὴν ἐλευθερίαν. Ἀλλὰ πῶς ἡ κυβέρνησις θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σεβασθῇ τοιοῦτον τύπον ἄνευ ὁρίων; Τὸ τοιοῦτο ἠθέλην εἶναι θαῦμα ἀπραγματοποίητον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ κυβέρνησις ἔπρεπε νὰ σύγκληται ἐξ ἀγίων διατεθειμένων νὰ σεβασθῶσι τὸν τύπον· ἀλλὰ καὶ ὁ τύπος

¹) Revue des deux mondes. Τόμ. ΚΗ'.

²) De la liberté de la presse, Paris 1860.

ἀπ' ἐαυτοῦ εἶναι ἐλεύθερος. Ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου συνεπάγεται καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου. Ἐλευθέρως δὲ σκέπτεσθαι, ἐλευθέρως γράφειν καὶ ἐλευθέρως ὁμιλεῖν πρὸς τὸν λαὸν ἀποτελοῦσι τὸ summum τῆς ἐλευθερίας κατὰ τὸν φιλόσοφον Ἰούλιον Σίμωνα.

Καὶ ὁμοίως ἐν πολλαῖς χώραις καίπερ ἀπὸ πολλοῦ ἐνστερνισθείσας τὰς ἀρχὰς τῆς ἐλευθερίας ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου δὲν εἶναι πλήρης. Ὁ τύπος ὑπάρχει ὑπὸ λογοκρισίαν καὶ ἡ ἐφημερίς ἀναγκάζεται νὰ λαμβάνῃ συχνότατα παρὰ τῆς κυβερνήσεως ἐπιτιμήσεις προσωρινὰς ἢ διαρκεῖς παύσεις, τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν δολοφονίαν τῆς ἐφημερίδος. Ὑποθέσωμεν ὅτι ἐφημερίς τις ἐπαύθη ἐπὶ δύο μῆνας, διότι λ. χ. δὲν προσηνέχθη ἀθρόωτον πρὸς ἰσχυρόν τι ἄτομον· ὁπότε ζημία προξενεῖται ἐκ τῆς παύσεως ταύτης. Παρ' ἡμῖν μάλιστα ἐνθ' αἱ δημοσιογράφοι μόλις ἐπαρκοῦσιν εἰς τὰ ἐξόδα τῆς δημοσιεύσεως τοῦ φύλλου των, μία θύμηνος παῦσις ἐπιφέρει πολλάκις τὴν πτώχευσιν τοῦ δημοσιογράφου. Ταῦτα ἔλεγε πρὸ ἡμῶν ὁ Ἰούλιος Σίμων ὁμιλῶν περὶ τῆς ἐν Γαλλίᾳ δημοσιογραφίας. «Ἡ κοινοποίησις πρὸς τὴν ἐφημερίδα εἶναι ἐλαφρὰ ποινὴ, εἶναι ἀπλῶς τὸ δικαίωμα, τὸ ὅποσον ἔχει ἡ κυβέρνησις ὅπως διακηρύξῃ ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τῆς ἡμετέρας ἀπατάται καὶ ἔχει ἄδικον. Οὕτω θεωρουμένη ἡ ποινὴ φαίνεται ἀσήμαντος. Καὶ ὁμοίως καίτοι φαίνεται ὡς ἀπλὴ διακήρυξις εἶναι τὸνναντίον ἰσχυροτάτη ποινὴ, διότι ὅταν λάβῃ δύο τοιαύτας κοινοποιήσεις ἐν διαστήματι δύο ἐτῶν ἡ ἐκδόσις τῆς διακόπτεται καὶ ὅταν διακοπῇ παύεται». Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τύπου ὑπαγομένου ὑπὸ τὴν λογοκρισίαν.

Ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Ἀμερικῇ ἐφηρμόσθη ἄριστα ἡ ἐλευθεροτυπία. Ἡ δημοσιογραφία ἐν Ἀγγλίᾳ ἐξετέλεσε πράγματι τὸν προορισμὸν αὐτῆς καὶ ἐπεδράσε μέγας ἐπὶ τὰ ἔθνη τοῦ λαοῦ, παγιάσασα τὰς ἀρχὰς τῆς ἐλευθερίας. «Ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔγραψεν ὁμογενὴς λόγιος, ἡ δημοσιογραφία εἶναι φωνὴ ἰσχυρὰ παρὰ πάντων ἀκουομένη καὶ πρὸ πολλοῦ οὐδετερώσασα σχεδὸν τὴν ἐπιρροήν, ἣν ἐξήσκει ποτὲ ὁ αὐθιὸν τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Ὅμιλεῖ πρὸς ἑκατομμύρια ἀνθρώπων καὶ πείθει αὐτὰ, σχηματίζει καὶ ὁδηγεῖ τὴν κοινὴν γνώμην· κατέστη Πυθία διδάσκουσα διὰ τῶν χρησμῶν αὐτῆς τοὺς διέποντας τὰ πράγματα τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Αὕτη εἶναι ἡ φωνὴ ἡ διδάσκουσα, αὕτη ὁ λαὸς ὁ κραυγάζων, αὕτη ἡ κατ' ἐξοχὴν τὴν ἱερὰν ἀποστολὴν ἔχουσα τοῦ ἐμπνέειν οὕτως εἰπεῖν ἡμῖν ἀρχὰς εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ μορφώνει τὸν ἠθικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα».

ἔπρεπε νὰ σύγκληται ἐξ ἀγίων διατεθειμένων ἐπίσης νὰ σεβασθῶσι τὴν παντοδυναμίαν ταύτην. Καὶ ὁμοίως οὐδέποτε δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν τοιοῦτο. Τὸνναντίον βλέπομεν διηνεκῇ ἀγῶνα μεταξὺ τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ τύπου καὶ ἐν τῷ ἀγῶνι τῷτις ὑποκύπτει ἐπὶ τέλους ὁ τύπος μετὰ ἀσθενεῖς ἀντιστάσεις.

Ἀπ' ἐτέρου ὁ Vingtain ὑποτίθῃσιν τύπον ὑποκείμενον ὑπὸ τὴν λογοκρισίαν, ἔχουσαν ὁμοίως περὶ αὐτὴν ἐλευθερίας συνελεύσεις, ἐλεγχούσας τὴν πορείαν τῆς κυβερνήσεως. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει μόνον ὁ τύπος δὲν δύναται νὰ ᾔηται ἀδύνατος, πᾶσαι δ' αἱ ἀλλὰ ἐλευθερίαι εἶναι ἀνεγνωρισμέναι· ἀλλ' ἐκ τῆς ἐλευθερίας ὅλων τούτων τῶν σωματίων, ὁ τύπος ἀρύεται μείζονα, ἀσφαλεστέραν καὶ διαρκεστέραν ἐλευθερίαν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἤθελε χορηγήσει αὐτῇ ὁ νόμος κατὰ τὴν πρώτην ὑπόθεσιν. Ἐκ τοῦ παραληλισμοῦ τούτου ἐξάγεται ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνη ἐν τῷ κράτει ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου καὶ ὅτι δὲν δύναται μόνη νὰ ζήσῃ ἄνευ τῆς ὑπάρχουσας πασῶν τῶν λοιπῶν ἐλευθεριῶν. Ἐκ τούτων συμπεραίνομεν ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου δὲν πρέπει νὰ ᾔηται ἀπόλυτος καὶ ἀχαλιναγώγητος, ἀλλὰ νὰ ποδηγετῆται ὑπὸ τῆς ὀρθῆς κρίσεως καὶ νὰ τιμωρῆται ὑπὸ τοῦ νόμου ἐν περιπτώσει παρεκτροπῆς. Προφανὲς τῶν ἀνωτέρω ἀποδείξεις ἔστω ἡ ἐν Ἑλλάδι δημοσιογραφία, εἰς ἣν ὁ νόμος παρεχώρησε πᾶσαν ἐλευθερίαν. «Ὁ τύπος, ἔγραψε σπουδαῖος λόγιος, ὁ πολύτιμος Μαρῖνος Βρετὸς, ὁ τύπος ἀπολαύει ἐν Ἑλλάδι ἀπεριορίστου ἐλευθερίας. Ἡ κυβέρνησις ἐσυλλογίσθη πολλάκις νὰ χαλινώσῃ τὴν εἰς παραλυσίαν ἀπολήγουσαν ἐλευθερίαν ταύτην. Εἶδεν ὁμοίως ὅτι μᾶλλον τῇ συμφέρει ἡ τοιαύτη δημοσιότης μ' ὅλα τὰς τὰ ἄτοπα. Πόσα σχέδια συννομοσιῶν ἐπνίγησαν εἰς κύματα μελάνης! Ἄλλως μόνον ἀκούων τις ὅλον τὸν κόσμον, ὅπωςδῆποτε λαλοῦντα δύναται νὰ φωτισθῇ. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου εἶναι οὐσιώδης χαρακτὴρ τῶν ἐλληνικῶν ἠθῶν».

Ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου δεόν νὰ ᾔηται ἀνάλογος πρὸς τὴν φύσιν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἐν τῷ κράτει ἐφαρμογὴν τῶν λοιπῶν ἐλευθεριῶν. Κράτος δὲ, ἐν τῷ ὅποιῳ αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐλευθερίας δὲν ἐφηρμόσθησαν εἰσέτι, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔχῃ τύπον ἐλεύθερον... Ἐν γένει, ὅπου ἀντιπροσωπεῖα ὑπάρχει τοῦ λαοῦ ἐπισκοπούσα καὶ ἐλέγχουσα τὰς πράξεις τῆς κυβερνήσεως, ἐκεῖ ὁ τύπος

Ἐν Γαλλίᾳ ὁμοίως αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν πολὺς ἐγένετο λόγος περὶ τούτου, πολλοὶ δὲ σφόδρα κατηνέχθησαν κατὰ

τῶν περὶ τύπου διατάξεων τοῦ συντάγματος τοῦ 1852. Ἄλλ' ὅμως μέχρι τοῦδε ὁ γαλλικὸς τύπος ἐν τῇ αὐτῇ σχεδὸν διατελεῖ καταστάσει, διότι πολλοὶ ἐνόμισαν ὅτι ἡ χαλιναγωγήσις αὕτη εἶναι ἀναγκαία ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. Καὶ εἰς τὰ ἄλλα κράτη ἡ ἐλευθεροτυπία ποῦ μὲν εὐρίσκεται πλήρης, ποῦ δὲ κατέχει θέσιν ἐλάσσονα ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λαοῦ, ἐκτὸς τῆς Ῥωσσίας ἐν ᾗ δὲν ἀνέτειλεν εἰσέτι ἡ συνταγματικὴ ἡμέρα, ὁ δὲ τύπος εὐρίσκεται ὑπὸ ἀστυνομικῆν ἐπιτήρησιν.

Ὅποια ἐστὶν ἡ κατάστασις τῆς δημοσιογραφίας ἐν Τουρκίᾳ περιττὸν νὰ ἀναφέρωμεν ὡς καὶ ἀνωτέρω εἵπομεν· ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου προαπατεῖ τὴν ὑπαρξίν ὅλων τῶν ἄλλων ἐλευθεριῶν. Καὶ ὅμως ἴσως μετ' οὗ πολὺ κατορθωθῇ καὶ τοῦτο ἐν Τουρκίᾳ. Τὰ πλεονεκτήματα καὶ αἱ ὠφέλειαι τῆς ἐλευθεροτυπίας εἶναι γνωστά. Ὁ Ἰούλιος Σίμων εἶπε: *Voulez-vous gouir des conquêtes de la liberté ? émancipez la presse.*

Ἐν Κωνσταντινουπόλει 24 ἰουλίου 1878.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΘΩΜΑ.

II ΠΡΩΤΗ ΙΧΝΟΓΡΑΦΙΑ¹.

Ἐν τῇ ἐμῇ μικρᾷ περὶ ἰχνογραφίας πραγματείᾳ, τῇ δημοσιευθεσμένῃ ἐν τῷ περιοδικῷ Παρνασσῷ τοῦ ἐν Ἀθήναις ὁμωνύμου Συλλόγου, εἶχον ὑπ' ὄφιν μου γράφων τὰ παραμύθια. Διὸ ἐν αὐτῇ γίνεται χρῆσις σχημάτων ἐπίπλων κλπ., τῶν φανταστῶν σχημάτων παντελῶς ἐλλειπόντων, ὅπερ τῇ ὀρθῇ πρώτῃ ἰχνογραφίᾳ ἀτύγγκωστον.

Ἐνταῦθα λοιπὸν θέλωμεν πραγματευθῆναι.

α'. Τί ἐκ τῆς φανταστῆς ἰχνογραφίας κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος δεόν νὰ διδαχθῇ.

β'. Τίνα ἀντικείμενα.

γ'. Τίνα ἀντικείμενα ἐκ τῶν παιγνιδῶν τῶν παίδων ἐνσχολήσεων δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν διὰ τὴν ἰχνογραφικὴν διδασκαλίαν ὡς πρότυπα.

Α'.

Ἡ φανταστὴ ἰχνογραφία δύναται ν' ἀρχῇται εὐθὺς ἅμα ὡς ὁ παῖς ἀσκηθῇ εὐχερῶς νὰ σύρῃ εὐθεῖάν τινα γραμμὴν. Ὁ ἐν Βιέννῃ τῆς ἰχνογραφίας διδάσκαλος κ. F. Schubert² κατέδειξε πῶς διὰ τινος μόνης γραμμῆς, συρομένης κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν φoρὰν, εἰδός τι ποικίλματος δύναται νὰ σχηματισθῇ. Τοιαῦτα δὲ ἀσκήσεις ἀποτελοῦσι τὴν ὀρθὴν τῆς

ἰχνογραφίας ἀρετηρίαν. Πλεονεκτήματα δὲ τῆς μεθόδου ταύτης εἰσὶν ὅτι ὁ διδάσκαλος πρῶτον δύναται ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς (π. χ. ὀριζαντίου) τόσον συχνὰ ν' ἀσκήσῃ τὸν παῖδα, ὅσον εἶναι ἀναγκαῖον ἀνευ τινὸς φόβου ἀηδίας· δεύτερον, προσκτίζεται ὁ παῖς τὸ αἶσθημα τῆς συμμετρίας, ἀρκεῖ μόνον ὁ διδάσκαλος συμμετρικὰ συμπληρώσει ἐγκαίρως τοῖς παισὶ ν' ἀναθέτῃ τρίτον, προκαλεῖται ἡ τῶν παίδων σύντονος καὶ πλήρης προσοχή, τῆς ἰχνογραφίας τελουμένης φυσικῶ τῷ λόγῳ καθ' ὑπαγόρευσιν. Ἡμεῖς βεβαίως δὲν θέλωμεν ἐνδιατρίψαι τοσοῦτον χρόνον ἐπὶ τῶν γραμμῶν, ὅσον ἐπιθυμεῖ ὁ κ. Schubert, ἀλλὰ μέχρις οὗ ὁ παῖς δυνήθῃ νὰ ἰχνογραφῇ ὀρθὴν γωνίαν καὶ ταύτην ὡς κόσμον νὰ χρησιμοποιοῇ. Πρότυπα πρὸς ἰχνογράφησιν ἐν οἷς τετράγωνα, ὀρθογώνια, τρίγωνα κ. τ. λ. δύνανται νὰ διαδεχθῶσι τὰς ἀνωτέρω ἀσκήσεις, ἀφοῦ τὰ σχήματα ταῦτα ἐν τῇ πραγματικότητι ἐγένετο τῷ παιδὶ γνωστά. Ὡς παιγνιδῶς δὲ πρὸς τοῦτο προπαρασκευῇ χρησιμεύει ἡ διὰ λεπτῶν ξυλαρίων ἢ πινακιδίων ἐπὶ τραπέζης παράστασις τῶν ἐν λόγῳ σχημάτων.

Β'.

Πόσα ἀπλὰ κομμάτια δύνανται διὰ ξυλαρίων καὶ πινακιδίων νὰ παρασταθῶσι δὲν ἐπιχειροῦμεν νὰ ὀρίσωμεν ἕνεκα τῆς πληθύος, ὧν ὁ ἀριθμὸς δύναται νὰ ᾔῃναι μείζων ἢ ἐλάττω κατὰ λόγον τοῦ εὐφαντάστου τοῦ διδασκάλου. Ὁ χρόνος ὅμως τῆς διαρκείας τῶν ἀσκήσεων δὲν πρέπει νὰ ᾔῃναι μείζων τοῦ διὰ τὰς ἐπὶ τῶν πραγματικῶν σχημάτων ἀσκήσεις ἀναγκαίου, ἀλλὰ νὰ διαρκῇ τοσοῦτο, ὅσον ἐν τῷ γλωσσικῷ μαθήματι ἡ καθ' ὑπαγόρευσιν γραφή.

Διὰ δὲ τῆς ἐπικολλήσεως ἐν τετραδίῳ κεχρωματισμένων χαρτίνων ταινιῶν, δι' ὧν παρίστανται τρίγωνα, τετράγωνα κ. τ. λ. προπαρασκευάζεται ὁ παῖς, ἵνα ταῦτα ὡς ὑποδείγματα εὐκολώτερον ἀπομιμηθῇ. Τοιαῦτα δὲ ὑποδείγματα, ἅτινα συνετέθησαν ὑπὸ τοῦ παιδὸς ἐξ ἑνὸς ἐκάστου μέρους, εἰσὶ βεβαίως τὰ ἀριστα διὰ τὴν στοιχειώδη ἰχνογραφίαν. Τὸ αὐτὸ δὲ ἰσχύει καὶ περὶ τῶν συνθεμάτων, ἅτινα ὁ παῖς διὰ τῶν κύβων τοῦ κυτίου (Baukasten) μόνος ἀπεργάζεται. Φυσικῶ τῷ λόγῳ ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ φανταστῶν εἰκόνων. Οἱ παῖδες ἀνάγκη ὀρισμένον τι πραγματικὸν σχῆμα νὰ παριστῶσι, τοῦ διδασκάλου ὁδηγοῦντος αὐτοὺς, ἵνα ὀρισμένον τινὰ παραστατικὸν τρόπον, τὸν σκοπιμώτερον, ἐκλέγῃσι καὶ τοῦτον μόνον διατηρῶσιν. Ὅ,τι δὲ ὁ παῖς διὰ κελευσμάτων ὀρθῶς νὰ θέσῃ δύναται, δύναται καὶ νὰ τὸ ἰχνογραφήσῃ.

¹) Von Boehmann in Leipzig.

²) Troschel's Monatsblätter II, pag. 99.